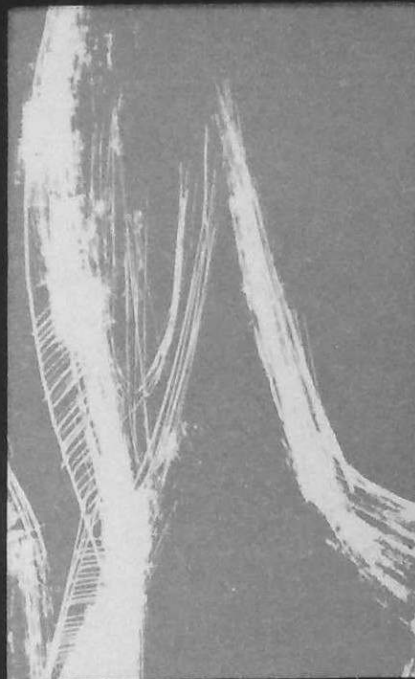
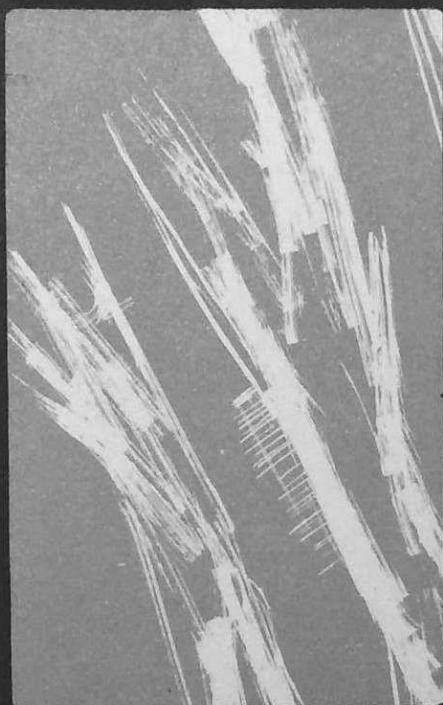

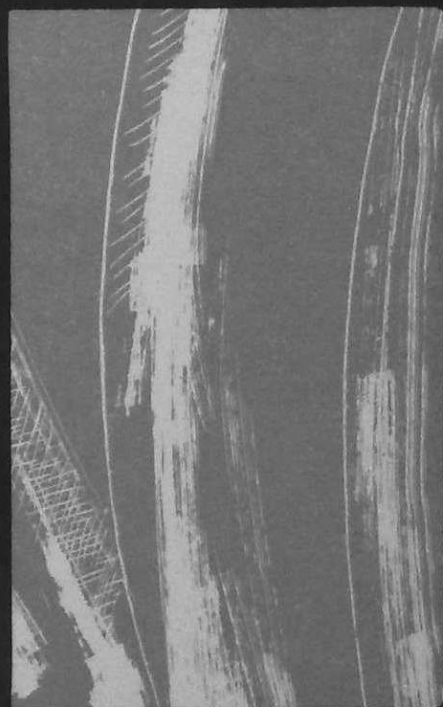
U
I

J.M. SYNGE
ha
LAPOUS-DEN
PENN AR BED

R. DERRIEN :
N'hellfem ket
c'hoari pez
e galleg...

N
Z

O FOETA
BRO...
E KEMBRE

N° 5

MAE 1977

BRUD NEVEZ

KELAOUENN VREZONEG MIZIEG

N° 5 - MAE 1977

Rener : Andreo Merser
Sekretour : Jakez Salaun

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da : BRUD NEVEZ, 6 ru
Beaumarchais, 29200 BREST.

Priz an niverenn-mañ : 8 lur

Koumanant-bloaz : - priz ordinal : 40 lur
- koumanant-iskouarn : azelleg 50 lur
- studierien, soubarded : 20 lur
- liouarned : hanter-priz, 20 lur
- breizha estrajiour : 50 lur

Eur koumanant-bloaz a dalvez evid 10 niverenn.

Ar chekennou-bank a zo da veza kaset war-veur da : Brud Nevez, 6 ru
Beaumarchais, 29200 BREST.

Ar chekennou-post a zo da veza laket war unta P.-M. Mevel, C.C.P. 1499435
Roazon.

Disklêriet hervez al lezenn : eil trimiziad 1977.

C.P.P.A.P. : n° 34.627.

Ar merour : P.-M. Mevel

Moulet gant Ti-moullerez ar Martolod, er Gelveneg (Imprimerie de Wazn,
le Guilvinec).

C. evid an oll bennadoù.

N'eus ket a aotre d'embann eur pennad diwar Brud Nevez, heb beta heb an
aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadoù a vez embannet e « Brud Nevez », n'ompet ket
da veza laket war gont ar gelaouenn heb-unan, war gont ar re o-deus skrivet
anezo hebken.

Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset en-dro ma vez tu.

TAOLENN

Ar Sed niverenn-mañ	P. 2
R. Derrien : N'hellfem ket c'hoari pezh e galleg	P. 3
O. ar Skao ha J. Salaun ; John Millington Synge ha « Lapous-den Penn ar Bed »	P. 7
Brud Nevez oh embann eun eilved leor	P. 11
O foeta bro... e Kembre	P. 15
Mari Kermareg : Kan ha muzik en Iwerzonn hirio	P. 16
Y. ar Berr : Lan Inizan, e vuhez hag e skridou	P. 18
Charlez ar Gall : Disterachou diwar netraig : Brizbrederadennoù	P. 19
P.M. Mevel : Geriadurioù nevez, binviñ-labour	P. 26
Brud ar yez hag ar vro	P. 28
Kalander	P. 30

AR 5ved NIVERENN-MAN...

D'ar 26 a viz mae a zo o tond, e hello beza gwelet eur pezh nevez e Brest, gand C'Hoariva Brezoneg Penn-ar-Bed - a oa anvet ar C.D.U.B. araog (1). Ar 4^e bloavezh diouz renk eo d'ar studieren-ze c'hoari eur pezh e brezoneg, ha daoust m'eo an amzer - hag an arhant - eo a vank dezo ar muia evid seveni eul labour peurzisi, partiet mad int d'ober unan a bouez ha war hir dermen. Rag n'eo ket hebken dirag studieren ha tud Vrest nemedken eo e c'hoariont, henn ober a reont ive er hêriou bihan ha war ar mêz.

Ar bloaz-mañ, o-deus dibabet a-nevez eur pezh gand an iwerzonad J.M. Synge : *Lapous-den Penn ar bed*. Ar c'hoarieren o-unan eo o-deus troet anezañ e brezoneg.

Eun digarez mad eo bet kement-se deom da lakad en niverenn-mañ euz Brud Nevez eun nebeud pennadou o tenna d'ar c'hoariva ha d'ar broiou keltieg tra-mor. En araog, ez om sur e vint lennet gand plijadur ha gand evez gand ol lennerien.

Er stumm-ze e fell deom rei harp d'ar strivadenn eo krog Remy Derrien hag e gamaraded ganti. Sklêr eo eh aliom an oll da vond da weled ar pezh-c'hoari m'o-devez an dro da vond. Ha da lenn anezañ, p'ema o vond da veza embannet araog fin ar miz ive, gand Brud Nevez.

5 miz goude beza bet kroget da rei eul lañs nevez da Vrud, eh om gouest e giz-ze da ginnig eun eilved leor d'ar vrezonagerien. Hini Naig Rozmor e-neus bet eun tammig dale da zond er-mêz : sahet eo bet unan euz mekanikou an ti-moullerez e-pad tost da bemzekteiz. Ra vim digarezet e skeud se.

(1) Centre Dramatique Universitaire de langue bretonne.

N'hellfem ket c'hoari pezh e galleg...

Krouet eo bet ar C.D.U.B. pevar bloaz 'zo, da rei eul lañs nevez d'ar c'hoariva hag a oa eet da get koulz lared, paneved eur strolladig bennag o treuzveva amañ hag ahont. Abaoe ar penn kenta, eo bet pal ar strollad klask boaza an dud da zond d'an teatr endro, rag e meur a blas e Breiz, eo eet diwar wel ar c'hoariva e-giz gwechall, ha ma z eo chomet beo e lehiou all, n'eo nemed en eun doare patronaj, siwaz !

Koulskoude, n'eo ket bet ken paour se ar c'hoariva breizeg eun amzer 'zo bet, pa zoñjer er misteriou hag a veze c'hoarriet e peb korn ar vro. Aet eo an amzer-ze da get, hag abaoe ar brezel, n'eo ket bet kement-se a beziou o veza bet na skrivet na leurennet.

Meur a benn-kaoz a zo da ze.

Diduamanchou nevez zo bet kinniget d'an dud : ar film, ha goude, an tele, an hini esa toud peogwir n'eo ket red diblas. Int eo hag o-deus laeret an arvestourien kenta digand ar c'hoariva. Koulskoude, pa daoler evez ouz ar pezh a zo c'hoarvezet e Breiz-Veur, dre vraz, e weler eo bet eun tamm mad disheñvel an traou. E peb kêr, ez eus eur strollad bennag, ha strolladou-stad an darnvuia anehe. Hag an arvesterien a vo goulennet ? Bepred pe dost e vez leun ar zaliou gante. Perag enta ? Evid diblas tud da zond d'ar c'hoariva, eo red da hemañ beza unan a feson, ha d'am zoñj eo diaez-tre kaoud traou deread gand amatourien treutrig ar vojenn gante, ha dre ze treutrig ar c'hoari ive. En on bro-ni, eo bet paour-tre sikour ar gouarnamant en e geñver. Pa laran sikour, n'eo ket en argant e soñjan - daoust dehañ beza alhwez meur a dra. Med kentoh er

plas ha n'eus ket bet roet dehañ en deskadurez dre vraz.

Evel just, e vez kaset ar skolidi da weled eur pezh-c'hoari bennag eur wech da beb mare. Kazi seul daol e tistroont heb beza kavet eno bochad plijadur : rag ne gav ket din e teufe da spered den ebed kas anehe da weled eur pezh hag na vefe ket barz ar programm ofisiel... Da lared ar wirionez, n'eus ken nemed eur seurt pezh hag a blij d'an dud an deiz a hirio : an doare boulevard, evel ma kaver beb gwener da noz barz an tele. On a les pièces et les artistes que l'on mérite après tout !

Hag ar c'hoariva brezoneg neuze ? Da genta oll, strollad ebed gand komedianed a vicher ! C'hoariet zo bet traou abaoe ar brezel, feiz sur, med petra ? E spered kalz a Vretoned, eo chomet ar brezoneg eur yez da c'hoari traou farsuz nemedken. Hag a benn ar fin, ar pezh a veze fentuz, sañset, med pegen dister ha pegen paour e-keñver ar c'hoariva ! Gwelloh evid netra, a lavarinn, med perag klask kloza on faour kêz yez e gaduhal an traou farsuz, da lared eo traou ha n'int ket siriuze e spered an dud ?

E bro ar Hebeg, emaint ive o klask adsevel eur c'hoariva kebekeg gwirion. Eur pezh-c'hoari 'zo bet savet da genta « Istor ar Hebeg e tri rejim ». Tri arvest 'zo er pezh siriuze : an hini kenta e galleg braz, an eil e saozneg, hag an trede e galleg ar vro. Du-ze kennebeud, n'e-nije kredet den ebed pemp bloaz 'zo c'hoari traou siriuze e galleg ar vro !

Goulennit eta digand paotred ar Honservatour ma vez implijet gante feson kaozeal galleg ar Finister ? Respontet 'vo deoh : Bien sûr, des fois, l'on s'amuse à déclamer Molière avec l'accent breton, c'est très marrant. Nous avons des élèves qui ont en arrivant un accent très prononcé, mais quelques semaines suffisent à le supprimer.

N'em-eus ket kredet goulenn digante ar pezh a zoñjent diwar-benn ar c'hoariva brezoneg ! Fentuz eo penaoz n'eus bet strollad ebed o klask c'hoari traou siriuze araozom.

Neuze, eur c'hoariva brezoneg, evid petra, hag evid piou ? Da betra 'zervij c'hoari e brezoneg, peogwir e oar kazi toud an dud galleg e Breiz ? O vervel ema ar brezoneg, 'laront.

Me a lavar n'eo ket maro c'hoaz, ha keit ha ma vo beo, e kredan eo red d'ar yez-ze kaoud he c'hoariva.

Ma vefe goulennet diganeom c'hoari on 'fez e galleg, ne hellfem ket, pe ma rajem, e vije eur pezh all. Rag eun doare beza eur vuhez eo ive ar yez. R. Barthes a yez beteg lared : « Tout individu est prisonnier de son langage : hors de sa classe, le premier mot le signale, le situe entièrement et l'étale dans toute sa vérité. » Doue d'am dislavaro, ma n'eo ket ar brezoneg a benn ar fin langaj eur hlas sosial. Dre vraz hini ar re a zo o chom war ar mêz. Evito eo on-eus klasket ober eun dra bennag da genta oll.

« War varh d'ar mor », c'hoariet evid an tele.

« Où est ton public ? » 'zo bet taolet din pa oa deit d'am zoñj sevel eur strollad. Kroui eur strollad da genta, gweled ma teu tud da houde : setu aze ar respont.

E 1974 eo on-eus en em laket da c'hoari gand skoazell Chanig ar Gall hag Alan Kervern, leurenier. Gand daou bez bihan e oe kroget : Egile, gand Per-Jakez Helias, ha War varh d'ar mor, gand Syngé. Goude beza c'hoariet er skol-veur, ez om eet da vale bro eta. Kenta nozvez e diavéz Brest ne oa ket euz ar re wella : Landeda, 20 bennag a dud. Pegen digalonekaet edom o tistrei d'ar gêr !

Er mare-ze, ni 'zoñje ganeom e oe abalamour da gudenn ar yez. Med bremañ eo sklêr deom ne oa nemed hini ar c'hoariva. Nouspet gwech on bet oh arvesti ouz peziou dispar - e galleg - e saliou braz, hag en em gavet gand eun 20 bennag a dud - 5 eur wech e Brest ! En desped da ze, om eet pelloh... Plonevez, leun ar zal... Pleiber-Krist, 500 den war ar blasenn... Eun dra a oa sklêr deom : tud 'vez, pa vez kinniget peziou dehe e brezoneg. Le public existe, Messieurs !

Klasket on-eus goùd neuze piou a zeue da zelaou on 'feziou. Dre vraz, nebeud tre a dud azaleg 45 bloaz da 60, 10% marteze, paz muioh. Ar re yaouankoh evid 45 bloaz, war-dro 55 %. Hag ar re goz, 35 % nemedken. Med e peb leh, om bet digemeret mad gand an dud, war ar mêz kerkoulz hag e kêr.

Eur ger a larin bremañ diwar-benn dibab ar peziou. Setu aze eur pezh mell labour ive, rag diêz eo, en deiz a hirio, kaoud eur pezh skrivet e brezoneg ha ne vije ket diamzeret, eur pezh c'hoari modern skrivet gand Bretoned evid Bretoned. Bet zo bet skrivet eur bern traou evel just. Med daoust hag e vefe intereset an dud gand seurt traou ?

Beteg-henn, on-eus klasket trei peziou diwar yezou all, ha se e-pad daou vloaz. Taol-arnod an trede bloavezh a oe : Eun tamm douar divalao. Daoust d'ar pezh beza bet savet ganeom oll, n'eo ket bet dreist ar c'hoariadenn. Hag ouspenn ze, ne gav ket din e-neus plijet d'an dud dond da zelaou displega o 'froblermou war eul leurenn. Paourig eo bet niver an dud da ziblas memez.

A bloaz-mañ, on-eus dibabet distrei da zanvez bro-lwerzon, peogwir eo gand Lapous-den Penn ar bed eo e yaim da redeg bro. Eur gomedienn e tri arvest ez eus anehi. hag a benn ar fin, eo red lakaad an dud da c'hoarzin eur wech da beb mare memestra.

Remy Derrien.

John Millington Synge ha « Lapous-den penn ar bed »

N'eo ket dianav ano John Millington Synge d'ar vrezonegrien. Trei e-noa bet greet Youenn Drezen unan euz e beziou-c'hoari e brezoneg, goude beza bet o veaji en Iwerzon. Ar pezh-ze, « **Riders to the Sea** », ah embannas e niverenn 7 **Gwalarn**, e 1926, dindan an talbenn « **War varc'h d'ar mor** ». Ar memez bloavezh, e oa bet advoullet en eul leor bihan a 23 bajenn, gand **Gwalarn** bepred.

Pevar bloaz 'zo e oa bet savet eun droidigezh all e brezoneg gand Remy Derrien - disheñvel diouz eben - hag ar wech-mañ e oa bet c'hoariet ar pezh, meur a wech zoken, gand studierien ar CDUB. Eun tele-film a oa bet tennet anezañ ive, hag a oa bet skignet en eun abadenn **Breiz o Veva**, da geñver Nedeleg 1974 (1). Diouz eun tu all, Breiz ah anaveze sur mad John Millington Synge. En eun notenn e penn kenta e droidigezh, e skriv Y. Drezen « e-noa klasket deski an iwerzoneg, hag ar brezoneg ive, war a lavarer. » Da Vreiz eo bet deuet d'an nebeuta, goude ma oa bet kroget da studia sevenadur pobl an Iwerzon hag ar zevenadur keltieg, war-dro ar bloavezh 1897. Lenn a reas labouriou Anatol ar Braz diwar-benn ar folklor er vro-mañ, hag e 1899 eo e teuas, hervez Robin Skelton, d'ober eur veaj da Vreiz. Marteze e hellfe beza kavet en e notennoù pemdezieg eun danevell euz ar veaj-ze ?

Pa anavezet e yaouankiz, n'heller ket koulskoude lavaret e tlee Synge beza dedennet eun deiz bennag gand ar zevenadur-pobl. E-kichen Dulenn e oa bet ganet, d'ar 16 a viz ebrel 1871, en eur famil a brotestanted desket ha pinvidig a-walh,

peogwir, pa varvas e dad eur bloavez diwezatoh, e laoskas gand e famill eul leve a 400 lur saoz ar bloaz.

Kaset e oa bet Synge d'ober e studiou uhel da Drinity College, skol-veur vrudet kêrbenn Iwerzon. Troet-kaer e oa gand ar muzik - pezh a zispilje d'e vamm, eur brotestantez stard en he hredennou ha ñe gare ket gweled anezañ o lenn ive a beb seurt leoriou hag oh en em zistaga diouti. Derhel a reas Synge avad da studia ar muzik, n'eo ket er gêr na kennebeud en e vro, med er broiou estrañjour, en Alamagn, e Pariz, hag en Itali. Deski yezou estren a ree ive er memez amzer.

Azaleg penn kenta ar hantved-mañ avad, war-dro 1904, ne reas Synge ken nemed skriva peziou-c'hoari. Rag eun nebeud bloaveziou kentoh e oa bet en em gavet, e Pariz end-eeun, gand eur skrivagner iwerzonad all, W.B. Yeats. Eñ eo a sankas ennañ da vad karantez e vro hag e bobl. Med ne skrivas ket a beziou-c'hoari dioustu. Mond a reas da genta da zizoloi an inizi Aran, ha 'pad pemp bloaz diouz renk, e yeas di beb bloaz da dremen eun nebeud miziou. Mond a ree di, hervez pezh e-neus skrivet, da zeski gouezeleg ha da veva e-touez ar beizanted. Eun dispar a renta-kont a zavas euz e veajou d'an inizi-ze, e kornog Iwerzon, el leor brudet « **The Aran Islands** », echuet gentañ e 1902 med ne oa bet embannet nemed e 1907.

Ar henta pezh a skrivas John Millington Synge a oa end-eeun « **Riders to the Sea** ». E 1905 e oa bet c'hoariet e sal an Abbey Theatre, a oa bet digoret ar bloavez araog e Dulenn. Eun nebeud bloaveziou 'oa, e oa Yeats o klask rei lañs d'eur c'hoariva nevez en e vro. Da genta e rankas gervel c'hoarierien saoz evid se, dre ma ne oa ket a dud a vicher neuze e Dulenn. Berz a reas avad taol-êse ha peziou kenta Yeats, koulz e Dulenn hag e Londrez, hag a-drugarez da zonezonou meur a hini, ha dreist-oll da re eur zaozez pinvidig, Miss Horniman, e oa bet deuet a-benn ar strollad da brena an Abbey Theatre, hag a honezas kement a vrud e nebeud-tre a amzer.

Eno eo e vo c'hoariet peziou Yeats, re Synge (a oa bet darbet dezañ beza bet dibabet da rener an ti), re William Boyle, Padraic Colum, Lady Gregory, ha diwezatoh, re T.C. Murray ha Sean O'Casey, ar skrivagnerien-ze - hag o-deus skrivet estreged peziou-c'hoari - hag o-deus greet al lennegezh saozneg-iwerzonad, « the anglo-irish literature », e-giz m'eo anvet.

A-wechou ez eus bet reuz e Dulenn abalamour d'ar peziou c'hoariet en Abbey Theatre. Ar wech kenta ma zo bet chikan da vad, eo e 1907, da heul « **The Playboy of the western world** », eur pezh all gand Synge, hag a vo c'hoariet ar bloaz-mañ gand studierien Vrest, hag a vo tu da lenn ive

prestig e brezoneg, dindan an ano a « **Lapous-den penn ar bed** ». Endro d'eul lapous-den e gwirionez eo savet an destenn. Hag al lapous-den-ze eo Christopher Mahon, eun torfedour reder-bro, hag en em gav eun nozvez, skuiz-maro, aonig ha louz-gagn, en eun ostaleri dalhet en eur gêriadenn, war aot Mayo, gand eur plah yaouank, Pegeen, hag he zad. O tehed euz ar gêz ema Christy, goude beza bet lahet e dad a daoliou bal. N'ao den ebed da ziskuilla anezañ d'ar polis saoz a zo er vro, hag eun digemer c'hweg a zo greet dezañ, gand Pegeen da genta (hag he-deus diwar neuze eun digarez brao da gas heh amourouz, Shawn Keogh, da zutal brulu...) gand merhed all ar harter, ha gand oll dud ar gêriadenn a benn ar fin. C'hoariou zo bet savet er barrez en e enor, evid ma hellfe ar paotr diskouez eo eñ an hini krefiva, hag ez eo.

Siwaz, dre deir gwech, e teu an tad - bet lahet sañset - dond endro. O klask war-lerh e vab ema. Darbet eo d'al lapous-den beza krouget. D'echui, e kemer penn an hent endro, asamblez gand e dad, med eñ eo a zo deuet neuze da veza « ar habiten » : den eo a benn ar fin, ha digabestr.

Ar pezh-ze a vez sellet outañ evel mestr-oberenn J.M. Synge marteze. Penaoz 'ta neuze e savas beh ha reuz etre ar re a oa a-eneb dezañ hag ar re a oa o tivenn anezañ ? E gwirionez, ne oa ket kustum an dud e Dulenn ouz seurt peziou-c'hoari, hag ouz eur seurt c'hoariva, kentoh ouz traou fromuz da ouela. Synge eñ a oa garo e beziou-c'hoari, rust ha kaled. Gwir eo ze e-keñver an danvez koulz hag e-keñver ar yez.

Ar geriou am-eus greet ganto, a skrivas Synge, en e raglav, nemed unan pe zaou am-eus klevet anezo oll e-touez an dud a ziwar ar maez en Iwerzon, pe digand ma magerez araog na oan gouest da lenn ar hazetennou. Ar yez a ra Synge ganti n'eo ket just a-walh saozneg al levriou, seven ha plen, med hini ar vro, druz ha beo-birvidig, gand eur bern troiou-lavar a gaver enno spere lemm ha drant labourerien-douar ar vro, eur yez gwirizennet don en o doareou da veva, eur yez enni ive e-leiz a droiou-lavar relijiuz, o tiskouez pegen stag mad eo pouez ar relijion ouz sevenadur Iwerzoniz.

Ma oa peadra da feuka da vad an arvesterien gand eur seurt langaj, ne oa ket danvez ar pezh-c'hoari da blijoud dezo kennebeud. N'hellent ket kredi e helle eur foeter-bro, dañjeruz ouspenn-ze peogwir e-noa bet lahet e dad, beza digemeret ken brao gand an dud en eur barrez vihan war ar maez. N'hellent ket soñjal e helle merhed Iwerzon paotreta e-giz ma reent er pezh, endro d'al lapous-den. Iwerzoniz, a lavare e damallerien da Synge, ne oant ket evelse.

Ar steuenn e-noa kavet koulskoude en inizi Aran. Gwelloh evid den ebed eh anaveze moarvad tud e vro hag o doareou, pa oa bet o veva en o mesk. Ha gand daoulagad peurlemm e-noa gwelet anezo, ken e komprene dioustu peseurt

inirigou

talvoudegez a helle kaoud an digouez-mañ-digouez en eur pezc'hoari. N'eo ket souezuz neuze ma oa frammet stard e beziou, dreist-oll pa skrive hag adskrive anezo beteg m'e-nije kavet e blas reiz da beb ger.

Poan o-doa bet ive an dud marteze o kompren ar meskaj-ze a draou skrijuz hag a draou fentuz er « **Playboy** ». Gwir eo, e c'hoarzer hag e vezer nehet tro ha tro, hed a hed ar pezc. Trubuillet e vezer gand komzou ha doareou ar foeter-bro m'eo Christy Mahon. Eneb an dra-mañ e lavaraz hag e skrivas Synge e-unan e oa « **The Playboy of the western world** » eur gomeidienn, ma ne oa ket eun « extravaganza ». Ar peb talvoudusa evelato, eo, keit-sur, ar chenchamant braz a c'hoarvez e Christy, paour kaez furlukin a netra araog, hag a deu tamm ha tamm da veza den. Enoret eo gand oll dud ar barrez leh m'en em gav, karantez Pegeen e-neus gonezet. Med pa z eo gouest da nah peb tra, heb aon ouz den ebed ken ha mestr war e dad e-unan, e teu da veza eñ e-unan. Ne ra ket a van neuze ouz ar re all.

Muioh evid an dra-ze a heller kompren c'hoaz er « gomeidienn » iskiz-ze. Rag an torfedour Christy Mahon eo en eur feson bro-lwerzon o nah an urz vad, o tisteuler ar giziou bet digemeret abaoe kantvejou gand ar bobl. Ma « lah » e dad meur a wech, ha ma teu hemañ da veo endro bewech, eo dre m'eo diêz-spontuz sevel eun dra bennag a nevez en eur vro goz leh m'ema dalhmad an amzer dremenet o viroud ouz an amzer-da-zond da dostaad.

N'eo ket souezuz eta, ma n'eus ket bet greet eun digemer brao da genta, a-berz ar vroadelourien hag an nasionalisted dreist-oll, da bez-c'hoari J.M. Synge, e 1907, ha ma oa bet red da Yeats gervel ar polis evid diwall an Abbey Theatre, e-pad meur a zevez. Nemed skoet e oa bet Synge gand an tagadennou hag ar rebechou-ze, muioh evid na ziskoueze.

En em lakad a reas da skriva eur pezc all, disheñvel diouz ar « **Playboy** ». Kouezet klañv avad ha kaset d'an ospital, e tlee mervel, d'an oad a 38 vloaz nemedken, d'ar 24 a viz meur 1909, kazi savet gantañ « **Deirdre of the Sorrows** ». C'hweh pezc'hoari e-noa skrivet en oll, en eun nebeud bloaveziou, hag en eur zeived e oa krog. Diskouezet e-noa avad beza eur maill war arz ar c'hoariva, ha setu perag eo ken brudet e beziou hirio bepred. E c'hoant a oa bet rei eur vouez da levenez ha da youl tud lwerzon pa vezont bodet asamblez, ha lakad da ziwan enno ar zoñj d'ober gweloh dalhmad.

Klemm a ra a-wechou ar vrezonegerien dre ma n'o-devez nemed ral eur wech an dro da lenn en o yez oberennou bet savet e yezou all. A dalvoudegez e vo dezo neuze ober anaoudegez, hirio, a drugarez da C'hoariva Brezoneg

Penn-ar-Bed, gand ar pezc'hoari a vez lavaret eo an hini gwella 'zo bet savet gand John M. Synge.

O. ar Skao ha J. Salaun

(1) Bet eo bet embannet « War varc'h d'ar mor », e troidigez R. Derrien, er gelaouenn « Les Cahiers du Bleun-Brug - Bretagne Aujourd'hui », n° 15, 1974

Brud Nevez oh embann eun eilved leor

Lapous-den Penn ar Bed

renket diwar saozneg J.M. SYNGE
gand C'HOARIVA BREZONEG PENN AR BED

10 lur, da veza kaset
da C.C.P. P.M. Mevel, 1499-55 Roazon

Kement-hini e-nevo bet kavet
5 koumananter nevez da Vrud Nevez
a vo kaset al leor dezañ evid netra

O foeta bro e... Kembre

E miz meurzh warlene, e oa bet 14 plah yaouank deuz skol Itron Varia Lourdes Lezneven o foeta bro dre Venez Arre, e-pad eizteiz. War velo mar plij. Ha dre ma kave dezo eo ar brezoneg « eun alhouez evid digeri kalonou an dud », brezoneg eo o-doa greet penn-da-benn o fourmenadenn, etrezo, ha gand an dud en em gavent ganto.

Eur film o-doa savet en eur vale bro, hag eun nebeud miziou goude o-doa kavet an tu d'embann eur haier eun tregont pajenn bennag, da gonta ha da zisplega pezh o-doa gwelet, klevet ha desket : diwar-benn istor eur barrez, ar mod da zevel an tier, ar c'hoariou-bugale, ar gwiskamanchou, al labour-douar gwechall ha hirio, Park an Arvor, amzer-da-zond ar Menez, hag all... Dastumet o-doa ive lavariou koz ha kanaouennou. Dispar e oa bet kavet ar haier-ze e peb feson, ha lavaret e helle eur seurt taol-êse talvezoud da re all.

Ar memez merhed yaouank a zo bet ar bloaz-mañ o tizoloi bro-Gembre. Setu amañ an danevell euz o beaj, bet savet ganto evid Brud Nevez.

E miz c'hwevrer, 92 plah euz skol I.V. Lourdes e Lezneven o-deus choazet mond da vro-Gembre, e-kerz an 10 %. D'ar poent-se, e oa an 10 % eur zizunveziad-skol d'implij hervez or c'hoant, pe e stajou, pe e staliou-labour da ijina, er skol pe en diavêz. Setu penaoz e-pad eun nebeud deveziou euz vakañsou Meurlarjez hag ar bederved klas 'zo bet digemeret e hlas diweza ha 42 all euz ar bederved klas 'zo bet digemeret e diou skol gembraeg : Llanhari ha Rhydfelen, e hanternoz Kardif, ha gand familou ar skolidi.

War-lerh o zroiad, 'zo en em gavet 10 bennag anezo evid renta kont euz an tañva o-doa bet euz ar vro, euz buhez pemdezieg ar Gembreiz yaouank, koulz en o skol hag e diavêz (1).

PERAG MOND KEN PELL ALL ?

— Da Vro-Gembre o-doa c'hoant lod ahanom da vond abaoe pell 'zo. Klevet on-noa dija kalz a dud, araog, o kaozeal diwar-benn ar vro-ze, dreist-oll diwar-benn ar yez, tost ouz on hini, hag ar stourm renet eno evid he divenn, hag ive ar zevenadur, kanerien vrudet ar vro...

— Peseurt plas eo hini ar hembraeg ?

— Red eo lavaret eo bet choazet ganeom mond da skoliou leh ma vez desket peb tra dre ar hembraeg. Ma ne 'z eus ket seurt skoliou kembraeg dre ar vro a-bez, muih-mui a zo da veza savet 'benn nebeud amzer. Laket int bet war-zao gand tud a youl, a gred stard er hembraeg, koulz ar gerent, ar re yaouank, hag ar gelennerien hag o-deus ranket poania evid sevel anezo o-unan.

— Souezet om bet memez tra 'klevet nemed kembraeg kercent hag erru er skol, koulz er hlasou peogwir e vez greet an oll genteliou dre ar hembraeg, hag er porz-skol e-touez al liseaned. Er gêr ive. Ar hembraeg eo o yez, ha setu toud. Evel just, p'edom-ni ganto, o-deus ranket kaozeal saozneg, hag ez eent êz-tre euz eun eil yez d'eben, heb dismegañs evid nikun anezo.

FREUZ BRAZ ER SKOL

— Ya ! Eur zouez eo gwelet penaoz er skol e hellont deski o yez, da genta, o lennegezh, istor ha sevenadur o bro. Ouspenn-ze, d'an deiz om en em gavet e skol Rhydfelen, e oa freuz braz ganto.

D'an deiz-ze, an oll skolidi a labourer stard a strolladou da aoza **Eisteddfod** ar skol, da veza barreg benn deiz gouel Dewi Sant (sant patron ar vro), d'an deiz kenta a viz meur. An Eisteddfod eo gouel sevenadur bro-Gembre : e-pad an deiz e vez tremenet kenstrivadegou war kement danvez ar hultur : kanaouennoù ha muzik, peziou-c'hoari lennegel pe farsuz, dañsou, tresadennoù, displeget e vez barzonegou, diskouezet ha barnet al labouriou-dorn, an traou gwriet pe kizellet er hoad pe er pri, ha traou all c'hoaz...

An abadenn vrudeta, en Eisteddfod, eo lid **Y Gadair** (ar gador), hag hini **Y Goron** (ar gurun). Prizioù braz 'vez roet d'an hini a zav ar brava pe barzoneg e kembraeg en eun doare diêz-kenan evid pe a zell diazezoù ha mentadur ar gwerziou, a rank beza savet hervez reolennoù striz.

Kared a reont ar varzoneg, hag evel gwechall gand ar Gelted, e vez enoret braz ar barz ganto. Gwir eo, ez eo plijuz klevet anezo o tisplega eur varzoneg, memez ma ne gomprenner seurt ebed enni, rag eur seurt kan heson eo da glevet.

Setu aze eur gentel evidom-ni, skolaerien ha kelennerien : poent eo chacha m'ons-eus c'hoant e chomfe beo ar yez e-touez ar re yaouank !

— Goulennet em-eus digand ar plah edon digemeret en he zi penaoz o-deus dalhet Kembreiz ken birvidig o yez. Kontet he-deus din penaoz an iliz eo a zo bet a bouez-braz evid he zerhel beo 'touez an oll dud.

Abred-kaer, kerkent ha 1588, oa bet troet ar Bibl e kembraeg. Eur mên diaze eo bet e buhez ar barrez hag e hini an tiegeziou. En triwehved kantved, iliz Kembre en em zistagas deuz hini bro-Zaoz, hag en em rannas en ilizou disheñvel. An hini bouezusa eo keit-sur iliz ar Vetodisted, ha gouzoud a rit lod euz abostoled an iliz-ze o-deus treuzet Mor Breiz evid klask kristenia katoliked Breiz hervez o feiz ?

E-touez an ilizou all, ez eus ar Vatisted hag ar Gongregationisted. N'eo ket hênvel an « overennoù » e bro-Gembre ouz re an iliz katolik. Kalz a lennadennoù hag a brezegennou 'vez, hag evel just e vez kanet maread a gantikou kaer e kembraeg, ha gand kalon, feiz ! Enoret braz eo ar skrivagnerien kantikou dre ar vro.

KANA KANTIKOU... ER PUB !

— Bet om bet ive euz zulvez vintin gand eun nebeud re yaouank oh ober eun droiad d'an **Ysgol Sul** (skol ar zul), a zo heñvel a-walh ouz ar bodadennoù katekiz evid ar re yaouank gwechall amañ, med e kembraeg e oa renet ar skol penn-da-benn.

— Med en diavaez euz an iliz, e kanont ive o hantikou pobleg : p'en em gavont asamblez evid eur gouel pe eur fest bennag, ha memez er pub e tistag unan eur bomm-kan... hag ar hantikou endro !

— Gwir eo int muzisianed ha kanerien euz ar henta ! En o heñver e kanom reuzeudig ! E peb famil kazimant ez eus eur piano, ha peurlies a eun delenn, pe eur violoñs, eur gitar pe eur benveg all c'hoaz...

Med dedennet braz eo ive ar re yaouank gand pop ha folk... kembraeg. Bez ez eus eur bern strolladou brudet, kement war vuzik ha kan pobleg, koz pe nevez flamm, ha war ar rock pe ar pop.

— War eur poent, d'an nebeuta, eo ledannoh tachenn ar muzik eged e Breiz. Aliez ez a ar re yaouank d'eun **disco**, giz ma 'zeus bet savet unan evidom... er skol eun abardaev. Ma vez saoz doare an dañsou hag ar muzik, pe etrevroadel kentoh (rag ni ive a oar an dañsou-ze), e kembraeg penn-da-benn e vez kanet ar hanaouennoù a ya da heul.

E Breiz beteg-henn, en diavaez euz eur ganaouenn pe ziuo gand Alan Stivell pe Manu Lannhuel, ne vez ket klevet brezoneg war vuzik pop.

DANSOU MODERN KENTOH !

— Ha forz piou, pa ne gomzfe ket kembraeg, a ya êz-tre da gemer perz en eun abadenn « disco kembraeg ». E Bro-Gembre, e vez ijinet peb tra e kembraeg, da veza diouz ar vuhez a-vremañ, hag an Urdd a labour forz evid se.

Kembreiz yaouank a blij dezo kentoh an dañsou modern, rock, jerk, hag all. A-wechou ez a eun nebeud da abadennou **Twmpath dawn**, med dañsou pobleg Kembre n'o-deus ket talvoudegez ar festou-noz. Forz penaoz, n'eo ket gwriennet don an dañs e sevenadur o bro e-giz e hell beza er Menez, e Breiz. Evel just, er skol pe e kampou an Urdd, e reont dañsou pobleg ar vro, med da houde, mad pell 'zo !

— Petra eo an Urdd ?

— Eur gevredigez sevenadurel brudet e bro-Gembre a-bez eo an **Urdd Gobaith Cymru** (urz yaouankiz Kembre). Pal an Urdd eo deski kembraeg d'ar re yaouank, ha milierou a Gembreiz yaouank a zo e-barz, e peb parrez ez eus eur « helh » beo euz an urz. Sevel a ra skoliou-hañv, kampou, **eisteddfodau**, **nosweithiau lawen** (beilladegou) dre ar vro a-bez.

Kenteliou kembraeg a vez laket war-zao, med abadenno-kan ive, c'hoariva, sporchoù hag eur bern traoù all... e kembraeg evel just ! Da skouer, 5 kelaouenn evid ar re yaouank a vez embannet peb miz, da lared eo, war-dro 100.000 skwerenn a deu er-mêz peb miz e kembraeg.

— Med muioh-mui a Gembreiz yaouank a zo dedennet gand politikerezh o bro, ha diou gevredigez all a zo brudet braz : ar **Plaid Cymru** (strollad politikel bro-Gembre), a zo deuet a-benn da gas 3 dileuriad da Parlamant Londrez. Goulenn a ra kaoud eun asamble dibabet gand an oll Gembreiz, e Kardif, kêrbenn ar vro, evid ma hellfent ren o aferioù o-unan penn.

LEUNIA AR CHEKENNOU E KEMBRAEG

Ar gevredigez all eo **Cymdeithias Yr Iaith** (Kevredigez ar Yez), a stourm kreñv evid divenn ar yez war beb tachenn, evid ma vefe roet muioh a blas c'hoaz d'ar hembraeg er radio hag en tele, evid kaoud skritelloù en diou yez, hag eur plas pouezusoh evid ar hembraeg er vuhez ofisiel.

— Eo ! Bremañ, war al lodenn vrasa euz ar skritelloù war bord an henchou pe er hêrioù e vez skrivet an traoù en diou yez. Med poaniet o-deus tud yaouank C.Y.I. evid kaoud kement-se, hag e doareoù divennet aliez, en eur liva an anioù kembraeg war ar skritelloù. Lod all o-deus laket freuz e buroioù ar B.B.C. e bro-Zaoz, evid goulenn muioh a blas d'ar hembraeg en tele hag er radio, med meur a hini a zo bet bountet en toull-bah e bro-Zaoz.

— Gounezet o-deus meur a dra memez tra. E bro-Gembre, e hellit choaz leunia chekennoù an ti-post pe ar bank ha paperioù ofisiel all pe e saozneg pe e kembraeg. Hag al liziri skrivet kembraeg penn-da-benn warno a erru mad gand an dud !

— Laret zo bet din e oa kalz êsoh kaoud labour war micherioù 'zo er bankoù, er buroioù, hag all, ma h ouezer kembraeg.

— Pehini eo plas ar hembraeg er radio hag en tele ?

— Kalz pelloh egedom-ni int emgavet war an dachenn-ze. Deg gwech muioh a gembraeg eged a vrezoneg ez eus war ar radio hag en tele. Evid ar radio, nevez 'zo, 'gav din, int deuet a-benn da gaoud abadennoù kembraeg 'pad an devez penn-da-benn, memez ma vezont ingalet war jadennou disheñvel. Eun tamm mad war-lerh emaoñ amañ gand 20 munud bemdeiz hag eun eur d'ar zul ! Ouspenn, int tost da

gaoud eur jadenn tele oll-gembraeg. Ha c'hoaz n'int ket kontant, ha stourm a reont 'vid goulenn muioh. Klemm a reont dre zoareoù ofisiel, med ive en eur naha peñ an tailloù, dre vanifestadegoù, sit in, hag all...

G (W) R.A.7)		LLOYDS BANK LIMITED		PAPURAU NOTES		£20 ...
		CREDDYD CYFRIF ADNAU		£10 ...		
		DEPOSIT ACCOUNT CREDIT		£5 ...		
RHIF LLYFR BOOK NO.		DYDDIAD DATE		ARTIAN: 50c COINS		50p ...
		COFNODIAD ENTERED		GWYN SILVER PRES BRONZE		16.3c/6c 14.5c/6c
Ar-yddnod Ariannwr Cashier's stamp and initials		RHIF DERBYNNLEB RECEIPT NO.		CYFANSWM YR ARIAN		TOTAL OF CASH
				Siciliau etc.		Chèques, P.O.'s etc.
CYFRIF YN ENW ACCOUNT IN NAME OF				RHIF Y CYFRIF ACCOUNT NUMBER		
TALWYD I MEWN GAN: PAID IN BY:				7		£

Chekennou e saozneg ha kembraeg

DIRAG AN TELE BETEG HANTERNOZ

— Hag an dra-ze a zo pase mad evito, rag, d'am zoñj, e tremenont kalz an amzer dirag o fostou-tele. Bemnoz, e choment beteg hanternoz pe eun eur diouz ar mintin. Marteze emañ ar hiz dre Vreiz-Veur a-bez ? Hag er familh leh ma vedon, ne vije morse ankounac'haet selled ouz an abadennoù kembraeg war ar skramm.

— Eur gevredigez all, **Adfer** (adsevel), a zo o stourm evid sevel **Y Fro Gymraeg** (ar vro gembraeg), e kuz-heol ar vro, eur « vro » evid Kembreiz nemedken, gand he ziegeziou dalhet evel gwechall. Rag, evel e Breiz, e teu eur bern touristed du-ze e-pad an hañv : prena a ra ar Zaozon an tiegeziou koz evid o hampenn evid ar vakañsoù hag ar week-end. Da lared eo, e chom goullto ha mud ar parrezioù bihan er goañv, e-pad m'ema ar maeziou hag an doareoù-beva o vervel goustadig, ha ma vez lonket ar yez gand ar zaozneg.

— Ya, rag eur vro gaer eo bro ar Menezioù, med evel amañ, ez eus kalz a gudennou war dachenn an ekonomiezh. E kreisteiz ar vro ez eus labour er mengleuzioù glaou, ha tamm ha tamm eo bet kresket niver an industrioù nevez en o hichenn. Med evel e lehoù all, klozet e vez ar mengleuzioù glaou-ze an eil war-lerh eben, peogwir e koustfe re ger derhel da labourad enno.

— Kreisteiz ar vro hag an hanternoz eo bro menezioù uhel Kembre, hag atao eo bet troet ar vro-ze war al labour-douar : maget e vez chatal ha dreist-oll milieroù a zeñved a vez o peuri war ar hrehiou. Industrioù bihan, gwiaderezoù a ro labour da dud ar vro, med n'eo ket kalz a dra evid kaoud labour d'an oll.

AR RE YAOUANK O TIVROA

Ar re yaouank dreist-oll a jom dilabour, hag a rank tehoude da Londrez pe da leh all e bro-Zaoz da hounid o buhez. War an dachenn-ze e vije maread da lavared, en eur studial keñver ha keñver stad an dilabour e Breiz hag e bro-Gembre.

— D'ar poent edom e bro-Gembre, e miz c'hwevrer, ez eus bet votadeg er Parlamant evid gouzoud ma vefe roet eur Parlamant da vro-Gembre ha da vro-Skos, evid ma hellfent beza e penn o aferioù. N'eo ket deuet ar maout ganto. Pegen dipitet e oa an oll en tiegezh edon o chom !

— Peseurt talvoudegeziou ho-peus digaset euz ho troiad da vro-Gembre ?

— Leun a draou on-eus desket. Ar pezh am-eus digaset ganin d'ar gêr eo ar c'hoant braz da dreuzi ar mor da vond endro da vro-Gembre...

— Feiz o-deus en o yez, hag en o doare da veva, memez ma n'on ket a-du ganto war boenchou 'zo. Rag e Kardif d'an nebeuta, e seblantont beza lonket gand ar « société de consommation ». Med e Rhydfele, er skol koulz hag er gêr, e kredont en o yez, hag ober a reont ganti en o buhez pemdezeg. Kas a reont o stourm war-raog, hag asamblez ! Hag eun digemer braz eo a reont d'ar Gelted tra-mor.

(1) Savet eo bet ar renta-kont gand M.A. ar Gleau, A. Landure, M.R. Jezequel, R. Milin, M. Gwenole, C. Quinquis, C. Peron, D. ar Vaillant, hag O. ar Skao.

Ha prenet ho-peus barzonegou

Naig ROZMOR

" KARANTEZ HA KARANTEZ "

nevez bet embannet gand Brud Nevez

18 lur + 2,75 lur mizou-kas

C.C.P. P.M. Mevel 1499-55 Roazon

PLADENNOU

KAN HA MUZIK EN IWERZON HIRIO

Muzik eur vro a zo eun tamm evel he 'foltred. Ar gwerzioù, ar zonioù, an tonioù-dañs o-deus douget 'hed ar hantvejoù, tristedigezh, levezeg an dud, e peb bro.

Med ar broioù a zo bet dalhet e-pad pell dindan gwask an estren, eo deuet enno ar muzik da veza aliez an doare kenta evid an dud vunut da rei da anaoud o soñjoù, o 'foaniou, o 'flijadurioù, hag o ijin penn-da-benn, a-benn ar fin. Gwir eo an dra-ze evid bro-Iwerzon.

Med brudet eo ar vro-mañ abaoe kantvejoù, ken gouizieg e oa he zud war ar muzik : e skrid eur manah norman hag a oa o vev a en 12ved kantved, e kaver kement-mañ : « kavet em-eus er bobl-ze eun interes gwirion er binviji sonerezh nemedken, med ampartoh evid n'eus forz peseurt pobl all eo evid c'hoari muzik... » Ha da heul, e kont an doareoù o-deus an Iwerzoniz da zeni.

PLADENNOU E-LEIZ

War a zeblant, n'eo ket kollet gouenn ar vuzisiane e bro-Iwerzon, rag niveruz int c'hoaz eno. Deuet zo lod anezo da Vreiz da rei o sonioù da glevet. Ar gwella tra evel just eo selaou anezo en o bro, e-mesk tud ar vro. Med dre an diskou e heller ive en deiz a hirio, anad eo, ober

anaoudegezh gand sonerezh poblek bro-Iwerzon. Ha pladennoù e-leiz a zo.

Pladennoù ar *Chieftains*, sonerezh nemedken warno, a zo ez da gavoud e Breiz. Tonioù koz, c'hoariet gand an ilin-pipe, ar fleüt, an delenn, ar fiddle, eo a gaver warno, renket a-wachou en eun doare lintruz eun tammig. (Ceirini claidigh). Simpleh eo pladenn *Na Filí* (Dolphin Records DOL 1008). Med kalz e hell plijoud ar muzik a ra an eil hag ar re all.

Tonioù ha kanaouennoù koz c'hoaz a gaver, e saozneg hag e gouezeleg ive, war ziskou *Planxty* (Polydor), *Bothy Band* (Mulligan LUN 007, *Skara Brae* (Gael Lin), *Clannad* (Gael-Lin Discodis). Muzisianeñ yaouank int oll, ha peb strollad anezo e-neus e zoare da rei da zantoud braven-tez ar muzik en o bro. Red eo teuler evez ive pegen kaer eo mouezioù ar merhed, evel re *Trianna O Donnell*, a vez o kana gand *Bothy Band* ha *Skara Brae*, pe ar re a zo gand *Clannad*.

TONIOÙ POGLEK AR HONNEMARA

M'ho-peus c'hoant da gaoud pe da adkaoud ar spered a vez o ren en eur veiledeg en eur pub, en Iwerzon, n'ho-peus nemed selaou pladenn « *Crooked Road* » (CEF 035).

Ma fell deoh klevet tonioù kaer ken ez int, kanet en eun doare poblek, e yez

kenta ar vro, ar gouezeleg, heb na vefe tamm muzik ebéd da heul ar zoniou, neuze e vo braz ho plijadur o selaou ar bladenn eo heh ano « *Grand airs from Connemara* » (Topic 12 T 177).

Pladennou a zo ive, warno muzik c'hoariet war eun benveg nemedken, gand an dud amparta a zo er vro. Evid pezh a zell an akordeon, e hellit dibab etre disk *Tony Mac Mahon* (CEF 033) hag hini *Joe Cooley* (CEF 044), hemañ, enrollet en eur pub, o veza mad-tre.

Diéz-tre eo c'hoari gand an ilin-pipe, med pegeñ plijuz son ar benveg-se etre daouarn tud evel *Paddy Keenan* (CEF 045) pe *Leo Rowsome* (CCI Cladaigh) pe c'hoaz *Finbar Furey* (XTRA).

Eur plas a bouez o-deus ar fleütou ive er zonerezh pobleg. C'hoariet dispar a zo e bro-lwerzon oh ober gand ar fleütou bihan anvet *Tin Whistles*. Unan deuz ar gwella pladennou a fleüt eo an hini a zo bet gret gand *Paddy Moloney* ha *Jean Potts*, daou vuzisian euz strollad ar Chieftains (CC 15 Cladaigh).

Pladennou a vuzik c'hoariet war ar fiddle a zo ive, menegi a rin hini *Jimmy Power* (Topic 306 hag hini *Martin Byrnes* (LEA 2004).

AN DUBLINERS : FOLK EUR GÉR VRAZ

N'am-eus laret ger ebéd c'hoaz diwar-benn diskou an *Dubliners* (EMI - Pathé-Marconi), rag d'am zofij n'int ket evel ar re all. Deuz Dulenn eo ar ganerien-mañ, deuz kêrbenn bro-lwerzon, ha folk eur gêr vraz eo kentoh o hanaouennou, da lavared eo eur meskaj etre muzik ar vro ha toniou bet digaset gand ar vartoloded dreist-oll deuz broiou all, deuz bro-Skos kalz anezo. Kanaouennou ruiou Dulenn eo a gan an *Dubliners*, kanaouennou erruet eno da heul foeterien hent an oll vroioù, med kanaouennou int hag a zo deuz bro-lwerzon memez tra, evel just.

Setu 'ta ar roll berr a heller sevel euz ar pladennou a rankit kaoud, m'ho-peus c'hoant d'anaoud gwelloc'h sonerezh bro-lwerzon, eur muzik a lavarin eo fromuz kenan a-wechou, nerzuz ive a-wechou all, dreist-oll evid pezh a zell an toniou-dañs.

MARI KERMAREG

Ma fell deoh prena PLADENNOU KELTIEG :

n'eus nemed eun ti da skriva dezañ :

RIKOU SONER

38, straed P. Semard, 29000 KEMPER.

LAN INIZAN : e vuhez hag e skridou

Or houmananter Y. ar Berr ema an embannadurioù R. Laffont oh embann an devezioù-mañ an droidigezh halleg e-neus savet euz « *Emgann Kergidu* », eur romant bet embannet e 1877-78, moarvad ar henta romant bet skrivet e brezoneg. « *Emgann Kergidu* » eo ive danvez an dezenn a lennegezh vrezoneg ema o labourad warni. Savet e-neus evid lennerien Brud Nevez an nebeud notennou-mañ diwar-benn Lan Inizan, e vuhez hag e skridou, evid ma vefe gwelloc'h anavezet ganto. Gelllet e vije bet ober warlene gouel 150 vloaz e hinivelez.

1826. Ganet eo Alain-Marie Inizan, d'an 23 a viz du, e maner Lanzeon, 'barz parrez Gwinevez-Lokrist, e bro-Leon. Labourerien-douar oa e dud, pinvidig a-walh, hervez ar vro hag an amzer.
1851. Echu gantañ e amzer-studi e skol e barrez da genta, e skolaj Kastell-Paol goude-ze, e kioerdi braz Kemper 'benn ar fin, eh eo beleget e miz mezeven. Laket eo da gure e parrez Gwikourvest.
1852. Laket eo da gure e parrez Bodiliz.
1853. Anvet eo da gure e parrez Plouganou.
1859. Kaset eo da gure da barrez Pleiben. E fin ar bloaz e teu da jom endro da Lanzeon.
1861. Laket eo da gure e parrez Hañveg.
1865. Kaset eo d'an Normandi da ober skol e skolaj kristen Le Neubourg, e departamant an Eure.

1869. Laket eo da berson e parrez Saint-Denis-des-Monts, eur barrez 150 a dud o chom enni, 12 km euz Le Neubourg.
1871. Dond a ra ar Brusianed d'okupi an Normandi, hag e kasont Lan Inizan er-mêz euz e brespital. Dond a ra eñ da jom adarre da Lanzeon.
1874. Kaset eo e komansamant ar bloavez-skol da skolaj Itron-Varia Wir-Zikour, e Gwengamp. Ober a ra da skolidi ar 7^{ved} klas kenteliou war ar galleg, al latin, an istor hag ar matematikou.
1879. D'an oad a 59 vloaz, e kemer e retred hag e teu endro da Winevez leh ma vevo beteg fin e vuhez, n'eo ket e Lanzeon, mez 'barz prespital ar barrez.
1891. En e bemped bloavez ha tri-ugent e varv Lan Inizan e Gwinevez-Lokrist. Eno e heller gweled c'hoaz e vez, 'kreiz ar vered.

Daou zen o-deus klasket gouzoud, er bloaveziou 1920, peseurt buhez oa bet hini Lan Inizan : J. Ollivier, deuz Landerne, e-neus kontet anezi e penn kenta *Toull al Lakez* (1930), hag an Otrou Batany, a oa kelenner e skolaj Sant-Fransez Lezneven, e-neus laret dezañ ar peb brasa euz ar pezh a ouie. Koulskoude e chom kornioù teñval e buhez or skrivagner. Da skouer, perag eh eo chomet heb karg ebed meur a vloavez e kreiz e vrud ?

Marteze e oa neuze re a veleien en Eskopti Kemper; marteze ive e oe laket a gostez abalamour ma oa *re wenn* da veza gwelet mad gand an dud a gase traou ar vro hag an iliz endro, d'ar mare-ze.

Setu amañ petra a skrive eil-prefed Montroulez d'e vestr, Prefed Kemper, e kreiz an 19^{ved} kantved, diwar-benn daou eontr da Lan Inizan : « *M. Inizan appartient à une famille qui a toujours été très hostile à l'administration; M. François Rosec, son beau-frère, maire de Plouescat sous la Restauration, a toujours été regardé comme le Chef du parti légitimiste dans cette partie de l'arrondissement...* »

Kompren a reom e helle beza sellet ouz Lan Inizan gand kalz a zisfiziañs gand pötred ar gouarnamant, ha perag eh eo chomet keid all heb karg ebed, abalamour da betra eo bet kaset ken pell euz e vro, d'an Normandi.

LEORIOU LAN INIZAN

1874. *Toull al Lakez* : eur gontadenn vihan, eur seurt kentel da lakad ar vugale da gompren ar hatekiz, mez ive da lakad ar beorien da bleaga d'o 'flanadenn a galon vad;

eun töl-êse evid ar skrivagner brezoneg, a zo embannet e niverennoù 481-484 *Feiz ha Breiz*, e miz ebrel ha miz du ar bloaz-mañ.

- 1877-1878. *Emgann Kergidu*, eur romant n'eo ket unan gwir, na kennebeud eul leor istor, pa gaver ennañ kalz traou ha n'int ket gwir. Dreist peb tra, ar gwella leor bet skrivet a-viskoaz e brezoneg, abalamour da nerz ha da binvidigez langaj Lan Inizan. Abalamour d'an tan-gwall a zev en e galon hag a zired deuz e bluenn pa zispleg dirag on daoulagad e tölennou brao-meurbed ar gwall-draou o-deus bet greet, hervezañ, paotred ar Republik, e bro-Leon, 'pad dispah 1789-1796.
- Er gelaouenn *Feiz ha Breiz* eo bet embannet pennad kenta *Emgann Kergidu*, e 1877, hag ar bloaz war-lerh eo deuet al leor er-mêz e ti an Otrounez Lefournier, e Brest.

1878. *Toull al Lakez* adembannet e stumm eul leor bihan, 67 pajenn ennañ, ha diouz ah ouzom, digemeret mad gand al lennerien.
1889. *Buhez Sant Fransez-a-Asiz* : leor diweza Lan Inizan, embannet e Landerne, bet savet evid an dud devot, mez a hell ive beza lennet gand plijadur gand ar re all.
1891. Adembannet eo *Buhez Sant Fransez-a-Asiz*, pezh a ziskouez e oa deuet Lan Inizan da veza, e fin e vuhez, eur skrivagner brudet e bro-Leon, karet gand an dud diwar ar mêz.
- 1902-1903. Adembannet eo *Emgann Kergidu* e Brest, 'kreiz ar freuz a zo savet neuze etre ar republikaned hag ar re wenn, diwar-benn plas an iliz, ar houenchou, ar skolioù kristen hag ar veleien barz ar Frañs.
1927. Embannet eo e Kastellin, heb mar ebed gand tud e famill, ar haier bihan a gont ennañ or skrivagner *Istor an Inizaned deuz Lanveon*. Al leor nemetañ bet skrivet e galleg gand Lan Inizan.
1930. Adembannet eo *Toull al Lakez* e Landerne gand J. Ollivier.
1942. Adembannet eo c'hoaz *Buhez Sant Fransez-a-Asiz* e Rosko, mez reizet ha kresket gand an tad Eujen a Wengad.
1977. Ema *Emgann Kergidu* o vond da veza adembannet e Brest, gand Al Liamm. Souhetom ne vo cheñchet netra e leor Lan Inizan, nag ar gerioù galleg a gaver

ennañ a-blasou (n'eus ket kement-se anezo, hag e lizerennou stouet oant bet kompozet e 1877 ha 1902), nag e zoare da skriva yez Leon, a zo, tost-tre da stumm ar vro.

Ema *Emgann Kergidu* o vond da veza embannet e galleg, evid ar wech kenta, e Pariz, gand Robert Laffont. Neuze e hello eur bern tud n'int ket kap da lenn brezoneg anaoud a zo bet du-mañ skrivagnerien vad, a gont c'hoaz en on amzer-ni.

PEZ A ZO BET SKRIVET DIWAR-BENN LAN INIZAN

- Setu amañ penôz e roe, e miz c'hwevrer 1877, *Feiz ha Breiz* da houzoud d'e lennerien e oa *Emgann Kergidu* o vond da veza embannet :

« *Setu aze hano eul levr nevez e brezounec, a zo soñj da voulla heb dale e ti an aotrounez Lefournier, e Brest. Hervez a gredan, al levr-se a raio plijadur d'an dud diwar ar meaz, dreist-oll d'ar re a zo o chomm etre Brest ha Guengamp, rac ne d'eo nemet histor hor bro en amzer ar Revolution vraz e Frans, hag an histor-ze a gounto dezho en eur feson ker brao hag avechou ken truezuz ma ne vezint ket evit miret da gaout berr an amzer oc'h he c'hlevet. Mes vad a raio ive d'ho ene, rac lakaat a rai dirac ho daoulagad ar pezh o deuz great ho zadou coz evit difen ho feiz hag ho relijion epad an amzer trubulluz-se m'edo ar veleien fidel dindan guz, ma vez pilet ar c'hroaziou, discaret an aoteriou ha serret an ilizou... »*

- E penn kenta *Toull al Lakez*, 1930, e-neus J. Ollivier laket eur pennad hir a-walh, an hini gwella bet savet a-viskoaz, a zeskomp drezañ kalz a draou diwar-benn buhez Lan Inizan hag e oberou.

- Er gelaouenn *Al Liamm*, a zo bet savet e 1971 (en niverenn 148), gand Erwan Olier, eur pennad a nao bajenn, a hello marteze tud Breiz-izel lenn anezañ a-benn mil vloaz ahann, gand toud ar geriou drol a zo e-barz. Forz penôz, e soñjom e-neus E. Olier gwelet *Emgann Kergidu* eun tamm mad a-bell, ha n'e-neus klasket barz al leor nemed pezh a felle dezañ e-unan kavoud e-barz, ha n'eo ket pezh a felle da Lan Inizan lared.

- E *Pax*, kelaouenn abati Landevenneg, en niverenn ziweza (n° 10, miz ebrel 1977), ar f. Marc e-neus savet eur pennad mad, a gavom ennañ kalz deuz an traou a oa e hini J. Ollivier, mez ive soñjou fin diwar-benn ar revolusion, diwar-benn al leoriou e-noa lennet Lan Inizan arôg sevel *Emgann Kergidu*, ha diwar-benn e zoare da gonta.

Y. ar Berr.

DISTERACHOU DIWAR NETRAIG

Brizbrederiadennou

N'eo ket tehet pell diouzom c'hoaz, pa zofjer mad, an amzer ma plije d'on tud koz komz deom euz ar ouenn yer a ouie draskal o dent da hervel o laboused bihan. N'ema ket pell-pell ar mare-ze ma oa traou 'zo disheñvel deuz ar pezh ma 'z int hirio. Eur mare, da skwer, ma oa distag an noz deuz an deiz.

An oll o oar penaoz, d'an eur ma save ar hillog diwar e hlud da astenn e houg evid e halvadenn genta, ar mevel o loja er marchosi a haste buan teuler ar sternachou limon war ar gazeg zu. Eur c'hwitelladenn... Ha dao en hent gand ar hastell-eosteg war-du ar Zav-Heol. Kanet e-neus ar hog eun eilved gwech. Arabad dale hirroh.

Chom a-zehou d'ar sterenn kreiz-noz, lakaad al lagad war steredenn tarz-an-deiz ha derhel da vond eeun warni. Eno emedo an dalh. An alan domm o koueza deuz fronellou al loen a floure d'ar mevel krohenn e gilpenn. Kalon dezañ da vond beteg ar pal ! Morse, gwir eo, n'eo bet c'hwitet ar mevel braz war e daol. Biskoaz n'em-eus klevet tamall dezañ e-nije greet tro wenn. Kerkent ha pa stoke houarn ar gazeg endro ouz mein-ruill ar porz, ar mintin a veze aze ive, skêrijenn splannuz an heol benniget o koueza founnuz a beb tu d'ar harr.

Kavoud a reer c'hoaz, amañ hag ahont, eur hillog a wir natur, med kement a yer a zo bremañ endro dezañ o

houlenn plada dindannañ m'eo deut Yann gêz da goll kalon. Ha tehet diwarnañ, da heul, ar c'hoant kana...

Chom a ra ive, 'm-eus aon, eur hoz kastell-eosteg repuët e park an Arvorig el leh ma talvez d'an douristed da denna o foltred. Jao ebed ken avad da staga outañ. Na mevel braz kennebeud da vond gantañ. Netra na gour ebed ken da vond da gerhad deom an deiz.

Red eo bet da vab-den en em gustumi ouz gouleier. Hogen, desket ma oa gantañ dija a-bell zo gouzoud brao cheñch tu d'e borpant, deut eo buan d'en em ober ouz ar hiz nevez. Beteg zoken nompaz gelloud tremen ken heb goulou ha pa vefe sklêr braz al loar pe an heol o virvi. E peleh n'eus ket a houleier en devez hirio ? Bez ez eus anezo a-zioh ar ruiou, a-hed an henchou, e pevar horn ar hroaz-henchou hag er hreiz aliez. War an tiez, e-barz ar magazinier, er staliou labour. En traoñ, el laez, a-zehou, a-gleiz, war zouar, war vor, en oabl, e klud ar yer, er hrevier moh. Goulou amañ, goulou ahont, dindan, war-horre, goulou war elum gand ar motoiou da greisteiz koulz ha da hanter-noz, pe vo an heol o para pe ne vo ket. Kollet da viken ar roudenn etre skêrijenn an deiz ha sklêrijenn an noz. Speurenn ebed ken.

Ken pell om eet war hent an diverkadur-ze ma zo savet c'hoant da lod a zo ober eur paz war o hiz. Ostaleriou 'zo e chom serret ar stalafiou warno a-hed ar bloaz. An deñvalijenn eo a glasker kaoud amañ. A-veh, pa astenner ar penn, ma heller gweled keit ha hed ar hontouer, ken lutig m'eo ar goulou. Diwar an amhoulouze avad, e tiwan, a leverer deom, eun aergelh psikedelig, da lavared eo bervuz hag hirahezuz war eun dro. Dreistnatur. Ar goantenn a zo aze o servij eur banne d'eul lakez morgousket, daoust hag e oar p'ema o tiskarga dezañ lonkadenn diweza an noz oh echui pe ar voujarenn a dalvez dezañ da doulla an deiz ? Se ne zell ket outi. O poueza butun ema a paotr pe oh en em zikaduka ? Hi ne ra van. An orolaj kennebeud : merka kreisteiz pe hanter-noz, se zo ingal d'an nadoziou.

Gouzoud e pe boent euz ar bloaz om erru hag e peleh emaom n'eo tamm ebed êsoh. An den, bremañ, a ya dindan peder eur war-nugent deuz broiou ar skorn kaled da inizi an hañv peurbaduz. Ne oar ket penaoz en em wiska. Ouspenn-ze, hervez an tu ma ya, an almanag a verk dezañ eo erruet e penn e veaj an devez araog m'e-neus kuiteet ar gêr. Koll a ra e benn.

An neb a jom er gêr a zo ken divroet all, ha n'eo ket gwelloc'h e blanedenn. Er buro-butun e kouez war eur paotr du o choaz butun melen. E ti ar vouloñjerez e kav

eun denig daoulagad kaz o houlenñ bara du. Eur maout 'michañs war ar h/karate, ha kamarad braz marteze da rener Skol-gouren ar Z.U.P. nevez.

- Et pour vous, Monsieur ?
- Une « parisienne », s'il vous plaît !
- Quatre-vingt-dix centimes... Merci.

Gand eun tamm euz ar vouchennig-ze, an « alvokad » prenet ganin er Sup-Eco. eur goztezenn dañvadig euz Enez-Eusa hag eur vozadig avalou-douar nevez euz ar Marok - marhadmatoh evid Bintjed koz or bro - e vo solud an tamm ahanon goude koan evid heulia diwar va gwele ar western a gaso ahanon beteg torginier disrannet an Apalached...

Pa deue an orañjez, gwechall, war ar marhad, e ouiem e tostae Nedeleg. Ar per hag an avalou kenta a roe da houzoud emedod etre Gouel Yann ha foar Vadalen. Tomatez ne veze kavet anezo nemed e pad ar miziou hañv. Padal bremañ e kaver avalou melen da Bask koulz ha da vare kala-goañv; sivi da Meurlarjez; bleuniou-hañv e kreiz ar goañv; tachennou-skorn da hoari riskluzadig, ha poullou dour klouar da neuial e pad ar bloaz. Gand gouleier. Gouleier a beb seurt liou, muih evid ma zo endro d'an êlez er baradoz. Ha koulskoude !...

Med petra vo grêt ? Ar bugel ne blij ar braoig dezañ nemed keit ha ma n'eo ket deut a benn da gaoud anezañ. Azaleg ma oar gouzoud lakaad an dorn warnañ heb poan na diêzamant ne ra ket forz gantañ. Broiou a zo er Bed ma 'z eo eur chañs d'ar hrouadur ha d'e dud kavoud eul loaïadig riz d'o fred. Med amañ ! Fastet om gand toud ar pez a gouez en or genou. Gwallc'hoantet, heugef, doñjeret. Penaoz rei endro d'ar frouezenn ar c'hwez vad hag ar vlazenn saouruz eet diwarni; kouezet ken dizasou hag eur chewing-gum o vond hag o tond etre javedou eun hippy o taskiriad ? Gouzoud peseurt hent kemer. Daou a zo. An hini a ziskenn dre douez moged ar marijuana beteg bevennou an L.S.D., hag ar wenojenn a gas d'ar brouskoad ma 'z eus c'hoaz eur blantennig sivi garz o hortoz bleunia. Pa deuo an nevez-hañv.

Ch. ar Gall
Brest : Ebril 1977

GERIADURIOU NEVEZ : BINVIJI-LABOUR

Roet e oa bet da houzoud ouspenn bloaz zo, er hazetennou, edo heuliad « Dictionnaire Etymologique » C.J. Guyonvarc'h, kelenner war ar yezou keltieg e Skol-Veur Roazon, prest da zond er-mêz. Dale a zo bet ha mall braz a oa ganeom kaoud eur felpenn all euz eur benveg labour ken dispar. El leoriouigou-mañ, 4,5,6, e ya ar geriadur war-raog azaleg « AER » betek « AMLEAL », p. 180 da 480 (1). Tost da 500 pajenn ha n'eo ket prest da veza echu hoaz gand gerioù al lizerenn A !

Pa vo kaset peb tra da benn, e vo peadra gand an oberenn ramzel-mañ heh-unan, da leunia eun armel-leoriou. Emichañs e vim beo hoaz, heb beza peurgabab, evid anavezoud histor gerioù al lizerenn Z.

Ne heller ket meuli awalh eul labour evel hemañ, a laosk pell war e lersh enklaskou ha studiadennoù Viktor Henry hag Emil Ernault. Felloud a ra da C.J. Guyonvarc'h dastum ha teuler sklerijenn war orin ha kerentiez kement ger implijet a viskoaz e brezoneg. E peseurt testenn e kaver ger-ma-ger ? Pe da vare eo bet degemeret ? Peseurt liammou a zo etrezañ hag ar yezou keltieg pe romaneg ? Setu aze kudennou, e-touez reou all, ma klasker eun diskoulm dezo.

GOUIZIEGEZ HA NERZ-LABOUR

Evid se eo bet red lenn kement tra a zo bet embannet e brezoneg abaoe ar Grennamzer, gerioù-spisa (gloses), misterioù, geriadurioù, h.a. hag ouspenn eur bern spontuz a studiadennoù savet dre ar bed oll war ar yezou keltieg. Chom a reer souezet, leun e estlamm, dirag kement a ouiziege, a helennege, a nerz-labour.

Gouzoud a ra C.J. Guyonvarc'h, ouspenn ar brezoneg eveljust, ar gouezeleg, ar hembraeg, ar hemeveg, heb konta ar yezou klasel.

Digemer ha studia a ra n'eo ket hepken gerioù a orin keltieg, hogen ivez ar re, niveruz-meurbed, diveret euz ar romaneg pe ar galleg, evel : *affeurmi*, *affich*, *affami*, *affection*, *affliget*... Gweled a reer evelse pegen striz eo tachenn ar gerioù keltieg rik e brezoneg. War ar poent - se e ya C.J. Guyonvarc'h eneb skol ar buristed, boazet da skarza kuit euz o geriadurioù ar gerioù a orin halleg, sellet outo evel trefoedachou. Ne hell BRUD nemed mond da heul. Arabad c'hwenna na spurja eur yez !

Kavet am-eus-me an tri leorig-mañ (300 pajenn outo) bourruz ha talvouduz meurbed da lenn, ha desket am-eus meur a dra. Eur ger evel « añjorn » (den diod), da skwer, bet klevet hag implijet ganin ken aliez, etre Douarnenez ha Kastellin, ha ne oa merket e geriadur ebed, a gav amañ eur skléridigez frêz.

Setu penn kenta eun oberenn veur, Mirdi braz ar brezoneg, hag a rankfe beza harpet, sikouret, kennerzet gand kement brezoneger ha kement strollad a zo e Breiz.

DIAZEZOù MAD

Seizved niverenn ar gelaouenn STUDI ez eus outi kendalh geriadur Le Du - Le

Berre. Al levrig kenta e-noa lakaet ar buristed da skrignal o dent, hag amañ e BRUD on-oa bet tro da lavared pege-mant a vad a zoniem euz reolennou-diazev ar geriadur-mañ, ha da zivenn anezañ pa oe taget e gaou gand eur helaoenner euz a Bariz.

Adlavared a rim ez eo eul labour onest : o klask renta kont euz stad ar brezoneg en amzer-hirió, hep klask « bravaad » netra evel ma ra ar re a ginnig evel brezoneg gerioù ijinet ganto. Eun toullad mad a skwerioù, a droù-lavar, a lak war wel steroù disheñvel ar memez ger. Evelse e hell beza ar geriadur-mañ eur benveg labour evid ar gelennerien hag ar studieren.

N'eus ket kalz a dra damall da Le Du - Le Berre. Red e oa ober eun dibab e-touez ar rannyezou. Marteze ez eur bet techet da choaz kentho gerioù Bro-Dreger. Awechou ne gavan ket ar stummou ma 'z on boazet d'ober ganto a viskoaz e Kerne; setu amañ eun nebeud skwerioù : n'eus nemed « flah » evid « béquille », pa vije bet « baz-loaieg » kerkoulz. Heñvel evid « lakaad amann war » e-keñver « leda amann ». E-kichen « torkad », e vije bet mad lakad « bodenn », « eur vodenn haleg » ; e-tal « eun den sioul » (un homme calme), « eun den parfet ». Gellit e vije bet skriva c'hoaz « fenna lèz » pa zo bet

lakat « lakad lèz » evid « verser du lait », « marv-skañv » goude « gwele-kañv », ha « kignez », goude « kerez ».

Marteze e vije bet mad merka « livr. » (livresque) evel ma oa bet greet el levrig kenta, e-kichen gerioù 'zo, da skwer « diskarer-gwez » ha « kef-espern ». Daou fazi on-eus remerket : P. 145, hennez eo (e-leh : a zo l) eun den barreg, ha p. 154, o katalog, e-leh o hatalog.

Anad eo avad, an traou munud-se ne dennont netra euz talvoudegez geriadur Le Du - Le Berre.

P.M. MEVEL

(1) Christian-J. GUYONVARCH. - *Dictionnaire étymologique du Breton ancien, moyen et moderne. Origine e. Histoire des mots.* Leoriouigou 4, 5, 6. *Dgam-Celticum. Roazon 1975.*

100 lur peb rumm a 3 levrenn, da veza goulnennet digand P. Le Roux, B.P. 574, 35007 Rennes Cedex.

(2) J. Le Du - Y. Le Berre. *Dictionnaire pratique français-breton. II. Becquée. - Chancelant. Studi, n° 7, kerzu 76. Embannet gand ar CRDP, 92, rue d'Antrain, 35003 Rennes-Cedex. Prix ar haier-mañ : 10 lur.*

BRUD AR YEZ HAG AR VRO

AR « CHARTE »...

Derhel a reer da gomz ha da skriva, kalz zoken, diwar-benn ar skrid-diaze bet prometet deom e Ploermel gand Prezidant ar Republik. Er mare m'emaom a kas an niverenn-mañ da voulla, ez eus meur o vodadeg da veza dalhet diouz meur a du. Ar miz a zeu, e klaskim gwelet skliërroh en afer-ze.

Da hortoz ze, on-eus ni skrivet da houlenn ma vefe dalhet kont euz ezommu eur gelaouenn hag embannaduriou brezoneg 'giz Brud Nevez. Kinniget on-eus ma vefe savet eur homite da ingala an arhant a hellje beza roet da zikour embann leoriou ha kelanouennou brezoneg.

KAN AR BOBL

Ar Gistinidiz ha Kyaldan eo a zo bet dibabet en Oriant, da geñver Kan ar Bobl, evid mond d'ar genstrivadeg Celta-vision, e Killarney, 'benn hanter miz mae. 240 a ganerien hag a zonerien a zo bet en oll o kemer perz er honkouriou. Dre vraz, ez eo gwelloc'h an toniou a vez klevet en Oriant, euz eun eil bloavez d'egile, med skliër eo 'zo strolladou ha ne labouront ket tra-walh. Kanaouennou kaer-meurbed, a boz ha da zañsal, a zo bet distaget koulz e brezoneg hag e galleg Breiz-Uhel, koulz gand ar re yaouank ha gand ar re goz.

Lodenn ar paour eo bet hini ar brezoneg avad. Diwar an 2 pe 3000 a dud o-deus heuliet ar gouel, ne zeblant ket e vije bet kalz o vrezonega. Ar re a zo bet choazet evid mond da Gillarney, e brezoneg eo e kanont - ha soniou nevez zoken - med kaozeal n'hellont ket ober (evid c'hoaz ?) Hag e kenstrivadeg ar hanaouennou brezoneg nevez, teir diwar beder a oa dister ken e oant.

'Benn ar bloaz a zeu, ez eus kaoz da bedi ar vugale da gonkouri ive. Med daoust ha ne vefe ket tu ahann da neuze da gas an ostaleri er-mêz euz ar zal leh ma dalhet ar henstrivadegou ?

BRETONED AN 19^{ved} KANTVED

- Prestig e tle beza embannet « Breiz-izel ou la vie des Bretons de l'Armorique ». E penn kenta an 19^{ved} kantved, e 1835, e oa bet skrivet ar leor-mañ gand Alexandre Bouet, ha taolennou da vond da heul ar skrid gand Olivier Perrin. Sed eo al leor kaer-mañ unan euz ar hosa testeniou a zo diwar-benn buhez ar Vretoned hag ar beizanted gwechall. Ar henta gwir leor a « foklor » eo ive diwar-benn ar Vretoned. Prientet eo bet an embannadur nevez gand ar medisin-jeneral Laurent, euz a Vrest, 275 lur e koust al leor arag na vo deuet er-mêz avad, ha 350 lur goude. Skriva d'an Ao. Daniel, BSAF, 10, ru Bousquet e Kemper.

- Eur leor all - dedennuz ive war a zeblant - a zo nevez deuet er-mêz : « Voyage dans le Finistère » gand J. Broumische. Diembann e oa an notennou-beaj-mañ, bet savet e 1829-1831 gand eur Brestad n'eo ket dianav koulz goude, peogwir eo diwar e garnedou eo e savas Y. ar Gallo eun nebeud bloaveziou 'zo e dezenn diwar-benn bourhizien kêr Vrest e penn kenta ar hantved diweza. Gand Morvran (18, bis, ru R. Madeg, Kemper eo embannet al leor-mañ, evid 75 lur.

E BLAS D'AR BREZONEG, E SKOLIQU AN ORIENT

5 strollad euz an Oriant (Ar Faiz, SAE, SGEN, CFDT, École Emancipée, Rénovation Syndicale) o-deus klemmet asam

blez abalamour d'ar re nebeud a blas a reer d'ar brezoneg er skolioù. En Oriant, ez eus 332 skoliad o heulia 15 kentel vrezonég (33 eurvez-skol). Peurvuia e vez greet ar henteliou etre kreisteiz ha 2 eur, pe goude 5 eur, hag a-boan ma vez pèet ar gelennerien. « Ne hell beza kelennet ar brezoneg nemed a drugarez da volon-tez-vad ar vistri hag ar skolidi », eme ar 5 strollad.

Koulskoude, diwar 321 a skolidi euz eun eil klas, en eul lise euz an Oriant, zo 145 hag a garfe ma vefe desket dezo lenn brezoneg, ha 157 ma vefe desket dezo skriva. Disklêria a ra ar 5 strollad e vefe ezomm d'envel meur a gelenner d'ober skol vrezonég en Oriant.

BINIQU KOUZ HA BOMBARD

Eur bladenn a doniou koz ha nevez, sonet war ar bombard hag ar biniou koz, a zo deuet er-mêz, ti Ar Folk (SB 357). Greet eo bet gand pevar euz ar zonerien wella a zo hirio er vro : diouz eun tu e klevet toniou a vro-Wened, gand Yann Baron ha Kristian Anneix (bet gonezet gand kenstrivadeg pardon ar zonerien e Gourin diou wechl, ha diouz an tu all, toniou euz ar Hastell-Nevez, gand Yann ar Meur ha Mikael Toutous. Kelou on-eus bet ive e oa daou zoner all o vond d'ober eur bladenn, Miniou ha Vallegant.

EMBANNADURIQU EMGLEO BREIZ

Evid studi pe kelenn ar yez :

* KOMZOM, LENNOM HA SKRIVOM BREZONEG, gand J. Tricoire

Diou levrenn : Kenta lodenn - Eil lodenn pephini : 25 F
Diou bladenn da heul al lodenn genta (KLT) 24 ha 28,50 F
Eur gasetennig e brezoneg Leon, da heul an eil levrenn 40 F
Evid Bro-Wened : eur gasetennig evid al lodenn genta 30 F

* AR BREZONEG DRE RADIO, LE BRETON PAR LES ONDES, gand V. Sèité

Daou levr :
Kenta levr, (evid ar re a zo o kregi gand ar studi) 17,50 F
Eil levr (eil bloavez) 19,50 F
Eur gasetennig da heul peb levr pephini : 30 F

* Al levriou-ze eo a vez implijet gand ar Henteliou dre lizer-mañ :

- Levriou J. Tricoire : Kenteliou dre lizer Skol ar Merher, A. Merser, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest
- Levriou V. Sèité : Skol dre lizer, V. Sèité, Ti-Carré, 29150 Kastellin
Da veza goulennet en oll stalioù-levriou pe digand :
EMGLEO BREIZ, B.P. 17, - 29266 Brest Cedex
C.C.P. EMGLEO BREIZ, 1649-07 U Rennes

KALANDER

LAPOUS-DEN PENN AR BED

D'ar 26 a viz mae, eo e vo c'hoariet « Lapous-den Penn ar Bed » e Brest, e Palez an Arzou (PAC), gant C'hoariva Brezoneg Penn-ar-Bed (CDUB). C'hoariet e vo ive e Karaez, da geñver Gouel ar Brezoneg, d'an 28 a viz mae, ha diwezatah e kêriou all : e Plabenneg, d'an 18 a viz even; e Treglonou, d'an 8 a viz gouere (da geñver gouelioù ar Bleun-Brug), hag e Kemper d'an 22 a viz gouere ('benn Gouelioù-meur Kerne).

GOUEL AR BREZONEG

E bro-Garaez eo e vo greet Gouel ar Brezoneg ar bloaz-mañ, bet savet evid ar wech kenta 3 bloaz 'zo gant Ar Falz, Brezoneg Yez Vew ha Skol an Emsav. Evel ar bloaveziou all, eo bet laket ar gouel da vare ar Pantekost, ha tri devez e pado euz ar 27 d'an 29 a viz mae.

EN ENOR DA JEF AR PENVEN

Kregi a raio Gouelioù-meur Kerne ar bloaz-mañ, d'an 19 a viz gouere, da badoud betek ar zul 24. Kaoud soñj diwar-vremañ e vo, d'an 19, eur honsert en enor d'ar muzisian braz m'eo bet Jef ar Penven, marvet 10 vloaz 'zo.

DANS FISEL

Devez Yaou-Bask, d'an 19 a viz mae, e vo e Mael Karaez kenstrivadegou dafis-fisel.

BREIZ O VEVA

Abadenn ar zadorn 14 hag al lun 16 a viz mae a vo diwar-benn bro Sarhau, er Morbihan. Savet eo bet gant Per ar Flao hervez eur varzoneg gant Sten Kidna. D'an 28 ha d'ar 6 a viz even, e vo eun abadenn all : Per Hejias hag ar brezoneg. Eun abadenn bet savet gant F. Broudic ha F. Tager, hag o-deus Y. Pinvidig, kazetenner en Ouest-France e Kemper, ha Mikael Madeg, euz BYV, kemeret perz enni.

PA GRESKO AN TAN

Eur pezh-c'hoari all a vo da weled ive azaleg fin miz mae, eur pezh bet laket e brezoneg gant eur skrivagner maoritaniat : « Pa gresko an tan ». Gand re yaouank euz Plougin e vo c'hoariet evid ar wech kenta, e Kastell-Nevez ar Faou, d'an 29 a viz mae, da geñver Gouel ar Brezoneg, Goude, e Brest, d'an 11 a viz even; e Plougin, d'an 18 a viz even, hag e Lanniliz sur a-walh, d'an 9 a viz gouere.

- Eur pezh gand ar skrivagner iwerzonad John M. Synge, « Lapous-den Penn ar Bed », eo emma C'hoariva Brezoneg Penn-ar-Bed o vond da ginnig dre ar vro, azaleg fin miz mae. Setu perag e vo kavet da lenn ar miz-mañ e Brud Nevez eur studiadenn diwar-benn ar pezh-c'hoari brudet-se, hag eur pennad gand R. Derrien, da zisplega perag eo en em laket studieren skol-veur Vrest, 4 bloaz 'zo, da c'hoari peziou brezoneg.

- Liseanezed deuz Lesneven o-deus savet eur rentakont beo ha dibikouz deuz ar veaj o-deus greet nevez 'zo da vro-Gembre.

- Gand Y. ar Berr eo displeget buhez Lan Inizan, skrivagner « Emgann Kergidu », ar henta romant bet savet en or yez, en 19^{ved} kantved.

- Le Centre Dramatique Universitaire de Langue Bretonne (CDUB) présente, à compter de la fin mai, la traduction de « The playboy of the western world », l'une des plus célèbres pièces de John Millington Synge. A cette occasion, Brud Nevez consacre une étude à l'écrivain irlandais, et publie les réflexions de R. Derrien : pourquoi un théâtre de langue bretonne ?

- Des lycéennes de Lesneven font un compte-rendu très vivant de leur voyage au Pays de Galles

- Y. Le Berre présente la vie de Lan Inisan, l'auteur du premier roman publié en breton au XIXe siècle : Emgann Kergidu.